

Ispovijed i pokora u staro doba

Danas još samo neke neznalice protestanti i nekoji liberalni katolici vele, da je ispovijed uveo papa Inocent III. g. 1215., i to na IV. lateranskom saboru. To je povjesna laž, koju su izmislili Wicliff i Hus. Time ova dvojica htjedoše da opravdaju, zašto su dokinuli sv. ispovijed. Već je sabor u Kosnici (Harduin VIII 404 CD) i zatim onaj u Tridentu (sess. 14, cap. 5) pobio tu laž. To je u istinu bila besramna laž. Ta već to, što i skizmatiči imaju ispovijed, pokazuje dovoljno, da je ona bila prije Focija († oko 891.). Ovdje je i ondje češća ispovijed bila propisana prije Inocenta III. Tako je n. pr. sinoda u Ostrogonu u g. 1114. odredila: Svi se svjetovnjaci moraju ispovjediti i pričestiti na Uskrs, Duhove i Božić, a klerici na svaku veću svetkovinu (Hefele, Konziliengeschichte V 323). Poznati biskup Metza Chrodegang († 766) veli u svojim pravilima za kanonike, da je nužno, te se treba pomoću ispovijedi i pokore riješiti grijeha, potom određuje, neka se klerici dva puta u godini, o Uskrsu i onda između kolovoza i 1. studenog ispovjede kod biskupa ili kod svećenika od biskupa određenog (Regula canonicorum cap. 14; ML 89, 1104 BC). To su djelo Chrodeganga skoro zatim nekoje sinode popravile i proširile. Tako u popravljenim pravilima stoji: Vjernici treba da se tri puta u godini ispovjede kod svećenika, a zatim nastavlja: »Tko više učini, dobro čini. Redovnici treba da se iskreno ispovjede biskupu ili svome starješini svake subote« (cap. 32; ML 89, 1072 A). Tu je ujedno navedeno i pravilo ispovijedi: Ispovjednik će upitati pokajnika, da li vjeruje u Boga Oca, svemogućega stvoritelja neba i zemlje, u presveto Trojstvo i t. d., zatim, da li je počinio grijeh, koji nas rastavlja od kraljevstva Božjeg, mržnjom, klevećanjem, putenim požudama, ne svetkujući nedjelje i blagdane. I na istoku nalazimo sličnih uputa iz dotične dobe, kao n. pr. u Poenentialu, koji se pripisuje Ivanu pust. († 595.), ali potječe iz nešto kasnije dobe. Tu ispovjednik treba da kaže: »Duhovno dijete, ja ne slušam na prvom mjestu tvoju ispovjed niti ti dajem odrješenje, nego Bog (jer ovo je njegovo djelo) prima tvoju ispovjed i daje ti po meni odrješenje« (MG 88, 1892 A). Dalje se navodi, za koje će grijeha upitati i zatražiti broj. Onda su tu molitve za odrješenje, i koliko valja dati pokore za razne grijeha. I na zapadu nalazimo iz te dobe razne naredbe o pokori, koja valja zadati. Tako je benediktinac Regino († 915.) sastavio o crkvenoj disciplini djelo, koje je odobrio nadbiskup u Trieru. Po tome je morao dugu tešku pokoru činiti onaj, koji se krivo zakleo, svjetovnjak 3 godine, klerik 5, subđakon 6. dakon 8, svećenik 10, biskup 12 (n. 328 a; ML 132, 347 A). Tko se iz pohlepe za imetkom krivo zakleo, neka proda sve svoje imanje a dobit

razdijeli među siromahe i pođe u samostan; ovdje neka čini pokoru sav svoj vijek (n. 327). Za vraćanje je bilo 7 godina pokore (n. 356). Ako su nevjenčane osobe sagriješile puteno općeci, treba da 3 godine javnu pokoru čine; a što se češće i bezbrižnije griješilo, to je pokora bila dulja i teža (n. 136). Kod preljuba određeno je 7 godina pokore (n. 99), kod samobluda 30 ili 40 dana (n. 248). Na 10 godina su bile isključene iz Crkve one osobe, koje bi počinile abortus, a prije su morale sav svoj vijek podnositi tu kaznu (n. 63). Tko je ubio oca ili brata, taj je morao godinu dana javno pred vratima crkvenim prizivati milosrđe Božje; iza toga ih se svelo u hram, ali su morali opet godinu dana ostati među slušateljima (t. j. ostati kod mise samo do prikazanja). Ako su pokazali pravi duh pokore, mogoše se pričestiti, da ne zdoje. No nikada u svom životu nijesu smjeli jesti mesa, nego su morali postiti svaki dan (osim nedjelje i blagdana) do tri sata popodne. Nijesu smjeli piti vina, medice i piva tri dana u sedmici. Oružje su smjeli nositi samo protiv pogana. Ako su htjeli kamo poći, smjeli su to samo pješice (n. 27). Opetovno je naglašena dužnost ispovjedne tajne (Kurtscheid, Das Beichtiegel in seiner geschichtlichen Entwicklung, str. 43—69).

Sve ovo navedosmo, da barem letimice vidimo sredovječnu disciplinu pokore, i tako da upoznamo i razumijemo starinu. Što se zbivalo u srednjem vijeku, nije to nastalo preko noći, nego je nadošlo iz starine pa se organski iz nje razvilo. Predimo sada na daljne razlaganje. Najprije navedimo

1. Nekoja svjedočanstva o sakramentu pokore u kršćanskoj starini.

Vrlo je zanimivo, što imamo više svjedočanstva o biskupima, za koje se veli, da su bili revni ispovjednici.

Takav je ispovjednik bio biskup Arlesa u južnoj Francuskoj, koji je umro g. 449. To je Hilarije. Kadkog je u nedjelju ispovijedao (quotiescunque poenitentiam dedit — to je izraz za ispovijedanje — saepe die Dominico ad eum turba confluebat), pristupala je k njemu množina grješnika, a on ih je opominjao tako srdačno, da su ljudi uzdisali i glasno plakali. Tako čitamo u životopisu, što ga je napisao jedan njegov učenik malo iza njegove smrti (cap. 13 ML 50, 1233 BC).

Takav je bio ispovjednik i sv. Ambrozij. Njegov tajnik i đakon, Paulinus, piše o tome: »Kadgod bi mu tko, da dobije pokoru (ob percipiendam poenitentiam), priznao svoju pogriješku, plakao je (Ambrozij), pa je tako naveo i njega (grješnika) na plač« (Vita s. Ambrosii, n. 39; ML 14, 40; u nekim izdanjima col. 43). Ambrozij ima u svom djelu o pokori jednu molitvu, u kojoj moli da bi sam postao dobar ispovjednik: »Po tvojoj sam milosti ono, što

jesam. Ja sam doduše najmanji među biskupima i zadnji po zaslugama. Nešto sam poradio za tvoju Crkvu, pa ti zaštiti ovo svoje djelo, da tako onaj, koji je bio izgubljen i koga si ti pozvao u svećenike, sada ne propadne kao svećenik. Daj mi najprije, da imam samilosti s grješnicima, kadgod upoznadem grijehe palog čovjeka, te se na grješnika ne okosim, nego ga požalim i oplačem» (De poenitentia II, n. 73; ML 16, ili 536).

U svoje je doba bio vrlo blag ispovjednik sv. I v a n Z l a t o u s n i. Sinoda »pod hrastom« (g. 403), koja ga je nepravедno svrgnula, podiže protiv njega i tu tužbu, da otklanja odvratnost od grijeha, kada uči: Kadgod sagriješiš, dođi k meni i ja ću te ozdraviti (Photius, Bibliotheca 59; ML 103, 112 A). Povjesničar Sokrates († 440) pripovijeda o njemu, da je inače u ono doba bila dozvoljena samo jedan put (javna) pokora, ali da je on oglasio: I ako si tisuću puta činio pokoru, dođi opet (Hist. eccl. VI. c. 21, MG 67, 725). Tu mora da je riječ o tajnoj nečistoći, a za nju se nekoć dozvoljavalo samo jedan put javnu pokoru; u javnoj nečistoći jedva da bi Svetac to kazao.

Od mnogih svjedočanstva da navedemo još samo nekoje:

I r e n e j veli ženama svoje biskupije, koje su heretici, gnostici zaveli: »Nekoje od njih javno se ispovijedaju (eis faneròn eksomologuntai); druge zdvajaju u božanski život i povlače se, treće opet kolebaju amo i tamo« (Haer. I, c. 13, 7; MG 7, 792). Drugim riječima: Nekoje su žene pravile javnu pokoru, propisanu za takove grijehe; druge se ne dadoše na to nagovoriti.

P a c i a n, koji je svršetkom 4. vijeka bio biskup u Barceloni, ostavio nam je kao Ambrozije, Tertulijan i dr. jedno djelo o pokori. On tu spominje javnu pokoru, koja je bila propisana za kumirstvo, ubojstvo i blud. Takove grješnike opominje on vrlo ozbiljno, neka se ne bi nedostojno pričestili. Oni moraju svoju bolest pokazati svećeniku. »Razboriti se bolesnici ne boje liječnika, pa i kada ovaj mora da reže i pali i na skritim dijelovima tijela«. Onda se obraća k onima, koji se doduše ispovjede, ali ne će da preuzmu propisanu pokoru. Takovi su slični bolesnicima, koji doduše liječniku pokažu svoju bolest, ali ne će da propisane lijekove upotrebe, pa stoga i stradaju (Paraenesis ad poenitentiam; ML 13, 1082—90).

S v, C i p r i j a n (u. 258) pozivlje na pokoru one, koji su pali bili za Decijeva progona. Svaki od njih neka se ispovjedi, dok je još živ, a Bogu je ugodna njegova ispovijed i pokora po posredovanju svećenika. Tu im on navodi kao primjer one, koji doduše nijesu žrtvovali kumirima, ali su to kanili, pa stoga dolaze k svećeniku i njemu priznaju svoje grijehe. Po njegovu se pisanju vidi, da je on smatrao nužnim ispovijedanje i grijeha u mislima, jer navodi sveznanje Božje, kojemu ne može ništa izbjeći (De lapsis c. 27—9; ML 4, 502—4).

Ciprijanov je savremenik *O r i g e n e s* (u. 254 ili 255). Ovaj veli, da svećenici Crkve saslušaju grijeha puka i po primjeru Spasiteljevu podaju odrješene grijeha (In Lev. Hom. V4; MG 12, 451 C). Na drugom mjestu piše: »Ako svoje grijeha priznamo ne samo Bogu, nego i onima, koji mogu izliječiti naše rane i grijeha« (In Lc. Hom. 17; MG 13, 1846A). Sve grijeha treba tako ispovjediti, da nas vrag ne može tužiti iza naše smrti, i tako da se izgubimo (In Lev. Hom. III, 4; MG 12, 429). Tko je sagriješio, dalje on izvodi, ima u sebi otrov. Ako ga izbací, osjetit će polakšicu. No tko je sagriješio, pa taj grijeh u sebi zadrži; poginut će od njega. Treba da ga ispovjedi. Samo treba da pripazi, kome ga ispovijeda; najprije se mora uvjeriti o liječniku, kome će se povjeriti, ali onda i slijediti njegov savjet. Ako liječnik misli, da valja pogriješku izliječiti pred svom Crkvom, to je ozbiljan i treba ga izvesti prema uputi iskusnog liječnika (In ps 37, 6; MG 12, 1386). To znači: Svoje grijeha valja ispovjediti razboritom svećeniku, koji ne nalaže javne pokore lakoumno, nego iza zrelog promišljanja.

U jednom tumačenju proroka Izaije, koje dobri kritičari pripisuju sv. Baziliju (u. 379), čitamo: Tu je mladić, koji je imao vrlo dobar odgoj i živi pobožno. No dogodi mu se, da je upao u grijeh puteni. Njegova ga zla savjest drži daleko od Crkve, jer ne može da se pridruži vjernicima, koji pristupaju k sv. pričesti. On bi morao poći među pokornike. No toga se on stidi. Stoga se uz svakojake izlike drži daleko od Crkve, ili odlazi prije prave mise, pa onda dalje ne živi po vjeri i napokon propadne (In Is. n. 29; MG 30. 152).

Nešto kasnije brižno opominje crkveni predstojnik (upravo biskup Asterij, biskup Amasee u Maloj Aziji, svršetkom 4. vijeka) na pristupanje k sv. ispovijedi: Koji su tjelesno bolesni, oni zovu za skupe novce liječnika, ne bi li po njemu našli zdravlje. A ti, koji boluješ na duši, zašto se ne požuriš do duhovnog liječnika? Zašto mu ne otkriješ u ispovijedi svoju bolest? Zašto dopuštaš, da ti se zlo učvrsti a tvoje se rane zapale? Pokaži svoju nutrašnjost kao tajnu bolest liječniku. On će se pobrinuti za tvoju čast i za tvoje zdravlje. Bolesni se ljudi odmah čiste od pogibeljnih sokova, da tako prevelika vrućina ne pređe u gnjiloću. Kako bi nerazborito bilo, kada duhovno oboljeli ljudi ne bi ništa učinili da se uklone kazni vatre, koja neprestano gori i nikada se ne utrne (MG 40, 368B, 369BC). Asterij opominje svećenike, neka brzo ne režu, nego najprije upotrebe blage lijekove, i tako neka zasluže ime utješitelja (MG 40, 364C). Oko 100 godina prije ovoga nalazimo sličnu opomenu u jednom djelu, koje je bilo rašireno po sirskej Crkvi. To su *Didaskalia*. Po tom djelu mora duhovni liječnik najprije upotrebiti blaga sredstva duhovnog liječništva, n. pr. narediti post, pa će tako finim nožem otvoriti čir, a ne će odmah odsjeći ili otpiliti koje udo. izuzevši skrajni slučaj nužde (II, 41).

Sv. Jeronim (u. 420) navodi, da su se gubavci u Starom zavjetu morali pokazati svećenicima, neka ovi izjave, da li su isti ili ne, a ta dužnost da je prešla na biskupa i svećenika. «Kad je on saslušao razne grijeha, onda znade kome prema svojoj službi valja svezati i koga odriješiti» (In Matth. XVI, 19; MG 26, 122). I na drugom mjestu veli, da grijeha valja priznati duhovnom liječniku, jer »ako se bolesnik stidi i ne će da liječniku priznade svoje bolesti, onda liječnička znanost ne može da izliječi tu bolest« (In Eccle 10, 11; ML 23, 1096 ili 1152).

Papa Leon Veliki (u. 661) piše jednom biskupu, da oni, koji su sagriješili iza krštenja, mogu dobiti oprostjenje tih grijeha pokorom, ali samo molitvom svećenika; Krist je naime dao predstojnicima Crkve vlast, da u ispovijedi nalože pokoru i iza spasonosne zadovoljštine pripuste ih kroz vrata pomirbe k sakramentima pričesti (Epist. 108; ML 54, 1011s).

Ova svjedočanstva jamče, da je naš sakramenat pokore postojao i u staro kršćansko doba; Origenesova i Ciprijanova svjedočanstva dokazuju to već za g. 250. Mogli bismo i dalje poći. Papi Kalistu (217—222) prigovaraju njegovi savremenici Hipolit (Philosophumena IX 12; MG 16 III 3385A) i Tertulijan (De pudicitia 1. ML 2, 1032 s. Nekoji misle, da ovdje Tertulijan ne ustaje protiv pape Kalista, nego protiv kartaškog biskupa. Za našu je stvar svejedno), što je izjavio, da će oprostiti sve grijeha. Tu se radi o glavnim grijesima (kumirstvu, ubojstvu, bludu; kod Tertulijana samo o tim) Hipolit i Tertulijan su htjeli, da se ovi ne odriješe. Hipolit je nekoć bio protupapa, Tertulijan je onda bio otpao od Crkve i postao montanista. Obojica hoće navlaš da papu okrive. Oni nalaze sasna naravnim što grijeha otpušta, jer su to činili svi biskupi; papi jedino to predbacuju, što hoće da odriješi i od glavnih grijeha, od kojih nijesu odriješivali mnogi biskupi u svojoj strogosti. No ako je oko g. 220. bilo jasno, da predstojnici Crkve u ispovijedi otpuštaju grijeha ili ih zadržaju, jer je Krist upravo tu vlast dao apostolima, to je onda sigurno s povjesničkog stanovišta, da je sakramenat ispovijedi bio u Crkvi od početka. K tome znamo, da stara Crkva nije bila željna novotarija, nego da je čvrsto držala stare stvari. Istina s vremenom da su možda nešto prestrogi bili u pokori. Mora se dakle sasna isključiti, da bi sakramenat ispovijedi bio uveden oko g. 150.

Ako je kome teško vjerovati, e je ispovijed postojala u prvom kršćanstvu, taj neka se sjeti, da ispovijed nije bila nešto neobična u staro doba. I u starih je pogana postojala ispovijed za one, koji su upućeni bili u misterije. I kod Židova je bila neka vrst ispovijedi, jer je krivac morao kazati, koji je grijeh počinio, da onda svećenik može odrediti koja će se vrst žrtve prikazati. I kod Ivanova krštenja je bila neka vrst ispovijedi. Ta veli se kod njegova krštenja, da su krštenici ispovijedali svoje grijeha

{Mat. 3, 6). Stoga su stari kršćani lako shvatili ispovijed pojedinih grijeha. To i jest razlog, zašto je u staro kršćansko doba (taj je običaj bio raširen) krštenici prije krštenja ispovijedali (naravno, ne sakramentalno) svoje grijeha pred biskupom, kako svjedoče Tertulijan, Ćiril Jerusalemski i Grgur Nazianski (Tertulijan, *De baptismo* 20; Cyrill., *Catech.* 1 n. 2. MG 33, 372 B; Gregor. Orat. 40 n. 27 MG 36, 397).

Promotrimo još nešto, da dobijemo bolju sliku o ispovijedi u staroj Crkvi.

2. Usporedimo ispovjednu praksu s onom stare Crkve.

Nuzgredna je stvar, gdje se dijelio ovaj sakrament. Tu ne smijemo misliti na naše ispovjedaonice; one se uvode u vrijeme tridentskog sabora. U staro se doba obavljala ispovijed ispred prezbiterijuma, kasnije pred oltarom. Grijesnik je sjedio pokraj ispovjednika; kasnije bi se kod odriješanja bacio na koljena pred svećenika (*Binterim, Denkwürdigkeiten IV 1, str. 87*). Pariška sinoda iz g. 829. određuje, da se i redovnice moraju ispovijedati pred oltarom; jedino ako su bolesne, mogu se i drugdje ispovijediti, ali nikada bez svjedoka (*Hefele IV 64 n. 46*). I u pravilima sv. Bazilija želi se, da se redovnica ispovijeda u prisutnosti druge starije redovnice (*Interrogatio 110; MG 31, 1157 A*). — Ovdje valja napomenuti, da ispovijedanje nije bilo vazda ovako tajno, kako je to sada. Sv. Augustin veli u jednoj propovijedi, da gdje-koji preljubnici tajno griješe, ali da su ih njemu tužile njihove žene, koje su ljubomorne ili su zabrinute za spas svojih muževa; takeve muževe on pozove k sebi, opomene ih na pokoru, a javno ne izvrgne sramoti (*Sermo 82 n. 11; ML 38, 511*). To mora, da se izvodilo u stanu biskupovu. Često mora da su biskupu dojavili i poznatije grijeha kršćana, a on ih je k sebi pozvao i opomenuo i nametnuo doličnu pokoru.

Važna je danas razlika kod ispovjednika. Danas imadu gotovo svi svećenici vlast slušati ispovijed. U staro je doba slušao ispovijedi samo biskup. U početku uopće nije bilo župnika. Kršćani sa sela išli su u grad i prisustvovali su misi, koju je služio biskup uz asistenciju svećenika i đakona. Ti seljaci morali su se obratiti biskupu, ako su željeli da se ispovijede. Biskup je bio ispovjednik, kako smo gore vidjeli kod Hilarija iz Arlesa, Ambrozija, Hrisostoma. U Carigradu su biskupi predali tu službu jednom svećeniku. No već prešasnik sv. Hrisostoma preuze opet sam na se tu službu. Kad su kršćani bili brojniji i po selima su svećenici bili stalno namješteni, onda su mogli i ovi ispovijedati (jer su im biskupi dali tu vlast). Ako usporedimo odredbe dviju španjolskih sinoda (kanon 32. sinode u Elviri g. 306. i 11. kanon sinode u Toledu g. 589), dobit ćemo ovu sliku za španjolsku: I obični su svećenici imali jurisdikciju, ali ne za glavne grijeha (kumirstvo, ubojstvo, blud), za koje se moralo činiti javnu

pokoru. Ti su grijesi bili rezervirani biskupu. Obični su svećenici mogli i od ovih grijeha odriješiti tek u slučaju smrti. Vremenom regbi da su biskupi davali tu jurisdikciju i izvan smrtnog pogibelji, pa se tako odustalo od stare strogosti, t. j. da se traži javnu pokoru i to samo jednom u životu.

Forma odriješjenja nije bila, kakova je sada na zapadu, t. j. indikativno: »Ja te odriješujem«, nego u obliku molitve, koju je svećenik za grješnika dizao k Bogu. Tako nalazimo u najstarijem misalu, Sacramentarium Gelasianum (koji i ako možda ne potječe od pape Gelazija 492—6, to je napisan ipak malo iza njega) (formulare, koji su potjecali od starine i imaju oblik molitve (ML 74, 1096 s). I Leon Veliki († 461) piše na navedenom mjestu (ML 54, 1011 s), da grješnika svećenik oslobađa molitvom (supplicationibus). Nekoji misle, da je forma odriješjenja bila ovdje ondje u auktoritativnom obliku u izjavi, da se grješnika opet pripušta u kršćansku zajednicu (Cfr. de la Taille, *Mysterium fidei* 574 Opaska 2).

Što je s javnom pokorom, koja je postojala dijelom i u srednjem vijeku? Javna pokora, t. j. javna zadovoljština davala se samo za tri glavna grijeha: kumirstvo, ubojstvo i blud. Time se grješnika sasma isključilo iz Crkve. Kako se danas katkada svećenika degradira poradi koga zlodjela, te mu se oduzme sva njegova svaćenička prava, tako je i grješnik javnom pokorom izgubio sva svoja prava, koja je stekao bio krštenjem. On nije smio više da ijedan sakrament primi, niti da prisustvuje bitnom dijelu mise, ni kod žrtve (u staroj Crkvi prinosili su vjernici darove za žrtvu: kruh i vino), niti se nije mogao pričestiti. Dotičnik je smio prisustvovati samo prvom dijelu sv. mise, t. j. mise do prikazbe isključivo, i to skupa s katekumenima (t. j. onima, koji su se spremili za krštenje). Grješnici su morali gdje gdje nositi i prosto odijelo pokorničko, a glavu posuti pepelom i kosu odstrići. U Maloj Aziji, pa i na drugim mjestima na istoku, bili su ovakovi grješnici najprije isključeni iz Crkve, te su morali pred crkvenim vratima molili vjernike za molitvu, zatim su malo po malo bili pripušteni opet u crkvenu zajednicu. Tako su nastala četiri razreda pokornika: 1. plaćući, koji su morali pred hramom moliti za molitvu; 2. slušajući, koji su kao i katekumeni mogli ostati kod mise do prikazbe isključivo; 3. klečeći, koji su smjeli prisustvovati cijeloj misi, ali samo klečeći; 4. stojeći, koji su stojeći prisustvovali sv. misi i nijesu smjeli primiti sv. pričest. Pokorničke postaje 2—4 navodi već Grgur Čudotvorac, Origenesov učenik i prvi biskup u Neocäsareji u sjevernom dijelu Male Azije; prva je postaja nešto kasnije nadošla (Funk, *Die Bussstationen im kirchlichen Altertum, Kirchengeschichtliche Abhandlungen I*, str. 182—4). Tada iziđoše odluke, koje su regulirale pokoru za razne grijeha. Tako je n. pr. prema odred-

bama, koje nam sv. Bazilij navodi, ubojica morao činiti pokoru kroz 20 godina, 4 godine među plačućima, 5 među slušajućima, 7 među klečećima, 4 među stojećima (Epist. 217, n. 56; MG 32, 797). Ubojica, koji nije to hotimice učinio, morao je pokoru činiti za 10 godina, 2 među plačućima, 3 među slušajućima, 4 među klečećima, 1 godinu među stojećima (n. 57). Kod preljubstva je označena kazna na 15 godina, 4 godine među plačućima, 5 među slušajućima, 4 među klečećima, 2 među stojećima (n. 58). Oni, koji su svojevolumno otpali od vjere, morali su po sv. Grguru Nišaninu u njegovoj Epistola canonica pokoru činiti kroz cijeli život. Tima se pričest podijelila, ako su bili na smrti; ako su ozdravili, bili su i dalje od nje isključeni. Blaže se postupalo s onima, koji su otpali iza duljih prijetnja (MG 45. 225 CD). Ako je sagriješio protiv 6. zapovijedi i draže volje priznao svoj grijeh, dobio je blažu kaznu; no ako se kome to tekar dokazalo, taj je bio teže kažnjen. Brakolomcu se namećala kazna od 18 godina. Ipak se pri tome pazilo na stanje pokornika i tako određivala dulja ili kraća kazna (229A—C). Tko je za vrijeme pokore upao u smrtnu pogibelj, taj bi dobio sv. pričest prema nicenskom saboru (can. 13); ako bi ozdravio, trebao je da izvrši ostatak. Taj sabor hoće, da biskup ispita slučaj smrtno pogibelji i prema tome podijeli pričest. Sv. Ciprijan hoće, da se ne daje pričest onome, koji je u smrtnoj pogibelji i nije htio pokoru činiti: »Takav nije dostojan da na smrti dobije ovu utjehu, koji nije promišljao da će umrijeti« (ML 3, 814C). I arleska sinoda u g. 314. je odredila, da se uskrati takovima sv. popudbina.

Pokore su se naravski mijenjale prema mjestu i vremenu.

Eto vidjesmo razlike u pokorničkim kaznama, koje navode sv. Bazilij i njegov mlađi brat sv. Grgur Nišanin. Naravno, da je ta razlika bila veća, čim su mjesta ili vremena udaljenija. Bazilij određuje za kurvarstvo 7 godina pokore, za brakolomstvo 15. U Africi, kako piše sv. Ciprijan (Epist. 52 n. 21; ML 3, 811), nekoji biskupi uopće te grijehe nijesu htjeli da odriješe; a tako je bilo i drugdje. Montaniste i Novacijani proglasili su to za svoje načelo veleći, da uopće Crkva ne može od tih grijeha odriješiti. Osobito je različit postupak u putenim grijesima Bogu posvećene osobe. Bazilij veli, da su tu Oci blaže postupali i udarali 1 godinu dana pokore, ali on određuje 15 godina, upravo kao i za preljub (MG 32, 718). Ambrozij veli, da samo iza doživotne pokore može dobiti oprostjenje ona Bogu posvećena djevojka, koja je pala, svoj grijeh zanijekala i taj joj dokazan (De lapsu virginis n. 35—8; ML 16, 349s). Sabor u Elviri iz g. 306. odlučuje, da Bogu posvećena djevica, koja je iz slabosti sagriješila, mora činiti doživotnu pokoru i smije da primi sv. pričest pred smrću; no ako se i tada pokaže tvrdoglavom, neka joj se ona uskrati. Papa Siricij (384—99) htio je, da se i takovima pred smrću udijeli opro-

štenje (Epist. 1 c. 5; ML 13, 1137). To odgovara nicejskom saboru.

Javnu je pokoru mogao grješnik činiti samo jednom u životu, barem onu, koja je sastojala u potpunom isključenju iz crkve. Kako je jedno krštenje, tako je bila i samo jedna takova pokora. O tome pišu sv. Oci jasno, pa to je općenito i priznato.

Sada je nastala poteškoća: Što da se uradi, ako je tko obavio javnu pokoru i opet upao u isti ili gori grijeh? Crkva je dotičnika u takovom slučaju prepustila Božjem milosrđu. Tako piše sv. Augustin: Nekoji idu tako daleko, da iza obavljene javne pokore upadnu opet u iste ili gore grijeha. Ni te Božje milosrđe ne odbija, ali su isključeni od druge javne pokore. Crkva ne može da im nametne ovu zadnju kaznu, kojima ona hoće da ih zastraši, da je ne bi omalovažili. No nesretnici neka ne kažu: Onda ću se prepustiti grijesima, kada i onako moram jednom propasti, pa ću grijesiti. Ne tako; ako sami svoje grijeha oplaču, ako si nametnu pokore, drugim dobro čine, oprostit će im Božje milosrđe (Epis. 153 ad Macedonium n. 7; ML 33, 655s). No dakako ovakovi su grješnici bili u velikoj pogibelji, jer ih je Crkva prepustila samima sebi, za njih se nije dalje starala; takovi su lako upadali u poganski način življenja. Stoga je pisao papa Siricij Himeriju, biskupu u Tarragoni u Španjolskoj, neka ovakove pristupi skupa s drugima službi božjoj, ali pričesti neka im ne podijeli izvan smrtna pogibelji (Epist. 1, c. 5; ML 13, 1137). Ovaj je blaži postupak imao i svojih loših posljedica: javni su pokornici bili isključeni od mise, a ponovni grješnici ne, ipak su morali dobiti veću kaznu. Ovo mora da je doprinijelo, te su kasnije češće riješavali od ovakovih grijeha (dok ih se prije jedamput odriješilo).

Važno je također pitanje: da li se davala javna pokora za potajne grijeha? Na zapadu oko g. 800. nalazimo češće ovo: Za tajne grijeha tajnu pokoru, za javne javnu pokoru (Kurt-scheid, str. 38—40). I sv. je Augustin već prihvatio ovo načelo, pa se toga i držao (Sermo 82, n. 10; ML 38, 511). Ipak se ne da poreći, da se u staro doba davalo javnu pokoru i za tajne grijeha. Regbi da na to sluti i Origenesov savjet, neka grješnik potraži razboritog ispovjednika, koji ne će lako nametnuti javnu pokoru. Stvar nam je jasnija kod Bazilija. On očituje, što da se uradi sa ženom, koja je počinila preljub i svoj je grijeh ispovijedila, ili joj je isti dokazan. On veli da Oci nijesu htjeli, e bi se njezin grijeh razglasio i tako došla u smrtnu pogibelj, nego je valja uvesti među stojeće, dok ne izvrši svoju pokoru (MG 32, 728A). To znači, da te žene ne valja kazniti javnom pokorom, jer bi se po tome i drugim znakovima moglo doznati za njezin preljub, a koji je državni zakon kaznio smrću, pa bi je stoga netko mogao tužiti. Kod muškaraca nije bilo te kazne, pa se njih moglo prisiliti na

javnu pokoru. Bazilij navodi nekog mladića, koji je pobožno živio i iza toga upao u puteni grijeh i plašio se pokore. On tu misli na javnu pokoru. I Irenej spominje neke žene, koje su sa-griješile s gnosticima, pa se plašile pokore. Tu i on cilja na javnu ili barem na polujavnu pokoru. Tako valja shvatiti Tertulijana. Ambrozija, Paciana, da su nametali javnu pokoru i za tajne glavne grijeha. U nekim se crkvama srednje Italije bila uvukla zloporaba, te su od grješnika tražili da javno priznadu grijeha. Leon Veliki ustaje odlučno protiv toga, jer da je to protiv apostolske predaje, pa je dosta priznati svoje grijeha tajno pred svećenikom, jer inače uslijed javne ispovijedi gdje koje bi grješnike pograbili njihovi neprijatelji (Epist. 168 n. 2; ML 54, 1210 s). I prema riječima sv. Augustina (Sermo 82 n. 11; ML 38, 511) katkada je ispovjednik svjetovao grješniku javnu pokoru i za tajne grijeha, i ako mu je nije naložio. Kada čitamo kod starih pisaca, neka duševni liječnik ne otkriva rane svog pacijenta, a slavi se one, koji grijeha vjernika ne kazuju ljudima; onda tu moramo misliti na one ispovjednike, koji nijesu namećali javne pokore za tajne grijeha; vidi se, da su nekoi ispovjednici znali pogriješiti protiv razboritosti.

Time smo došli do pitanja, da li je uz javnu pokoru postojala i tajna pokora u staro doba. Dakako da je postojala. Ta javna je pokora bila tek za nekoje velike i javne grijeha; kršćani su pak znali već po sv. Pavlu, da ima i drugih grijeha, koji su isključivali iz kraljevstva Božjega (Gal. 5, 20). Dakle je i iza tih grijeha trebalo doći do izmirenja s Crkvom, da mogu pristupiti k pričesti, tom sakramentu kršćanske zajednice. I književnost nam govori o toj privatnoj pokori. Po »Epistola canonica« sv. Grgura Nisanina bio je običaj, da za pokoru grješnik mora dati siromasima milo-stinju, ako je ispovjedio kakovu krađu; ako nije ništa imao, to mu je bila pokora njegov tjelesni rad (n. 6; MG 45, 233C). Povjesničar Sozomenes († oko 450) nalazi po sebi shvatljivim, da se onaj, koji je iza krštenja sagrašio, mora ispovjediti, da dobije oproštenje grijeha, i da se može tako često dobiti to oproštenje. Kod toga on navodi, da su se kršćani u starije doba u Carigradu ispovjedali svećeniku ispovjedniku i ovaj određivao, koju će si grješnik pokoru nametnuti; a to je osobito bila molitva i post (Hist. eccl. VII, 16; MG 67, 146o). Augustin razlikuje tri vrsti grijeha: lagane, teške i osobito teške. Lagane možemo uništiti molitvom, za osobito teške postoje javne pokore, a teške je valjalo podvrći ključevima Crkve. To se dakle zbivalo tajnom pokorom (Cír o tome Brewer, Zeitschrift für kath. Theologie 1921, 23—37) Tertulijan je htio, da Crkva ne odriješi od onih grijeha, za koje se davala javna pokora. To je on tvrdio kao Montanista, ali mu je bilo po sebi shvatljivo, da druge grijeha može biskup odriješiti (De pudicitia, cap. 18; ML 2, 1070C). Tu on misli na tajnu pokoru.

Kad je biskup Arlesa, Hilarij u nedjelje (kako smo prije gore spomenuli) slušao ispovijedi, onda je tu govor i o privatnoj pokori. Dakako dok je postojala javna pokora, tajna je kao iščezavala; ona je bila kao sjena pokore (imago poenitentiae. ML 20, 475). Stoga je i manje ističu stari pisci. Katkada je teško razlikovati privatnu pokoru od javne. Tako su žene n. pr. (kako to donosi sv. Bazilij) kod preljuba morale 1 godinu dana biti među stojećima. To je bila javna pokora, ali ipak te žene nijesu bile isključene iz Crkve, u čemu je upravo bila bit javne pokore. Tako je eto bilo s pokorom na zapadu.

Iz svega se vidi, da ispovijed nije bila laka stvar, dok je postojala javna pokora i stara strogost. Tridentinski sabor opominje ispovjednike, da za preteške grijeha ne zadaju prelaku pokoru i tako postanu dionici tuđih grijeha (Sessio 14, de poenitentia cap. 8). Koliko se više moralo na to paziti kod stare strogosti! S jedne strane moralo se upotrebiti kazne, s druge uvažiti i ljudske slabosti. K tome su i neki uplivni kršćani bili laksisti, drugi rigoristi. Ciprijan se tuži, jer je imao posla s laksistima: »Sve propuštam, stiskam često jedno oko, ne uzimam tako strogo ono što se sagriješilo protiv Boga. Gotovo sam griješim, ako lako odriješim od grijeha«. Tako on piše papi Korneliju (Epist. 59, n. 16; ML 3, 815). Rigoriste predbacuju blagost papama Kalikstu († 221) i Marcelinu († 304), isto i sv. Ivanu Hrisostomu. Sv. Grđur iz Naziansa pobježe malo iza toga što je bio zaređen pa se jednostavno ispričava između ostalog time, da je teška služba duševnog liječnika (Oratio II. apolog. n. 21—34; MG 35, 429—41). Tu je riječ o slušanju ispovijedi. I Hrisostom se ustručavao iz tih razloga, da primi svećenički red (De sacerdotio lib. II. n. 4; MG 48, 638s).

3. Jesu li u staro doba ispovijedali lake grijeha?

Još preostaje pitanje: da li su u staro doba ispovijedali lake grijeha?

Sv. Augustin vazda kaže, da molitve uništuju lake grijeha. No tu ne valja odmah pomisliti, da kršćani nježne savjesti nijesu ispovijedali i grijeha, koji nijesu bili teški. Uopće govoreći onda nije bilo nabožnih ispovijedi (za lagane grijeha) već stoga, jer ispovjednici, naime biskupi, nijesu imali za to dovoljno vremena. Drukčije je bilo u samostanima. Bazilij traži, da redovnici navečer prije spavanja ispituju svoju savjest. Ako je bilo štogod proti pravilima, koja neumjesna misao, nekorisni razgovor, rastresenost u molitvi, nemarnost u pjevanju psalama, želja za svijetom: neka dotičnik ne sakriva svoje pogriješke, nego je prizna pred zajednicom, da tako zlo iscijeli zajedničkom molitvom (Sermo ascet. n. 5; MG 31, 881AB). Pri tome je predstojnik zajednice na svršetku dao odriješenje. Možda su se nekoji i pojedinački češće

obratile predstojniku. Tu bismo imali neku vrst devocijnalne ispovijedi. U doba su Karla Velikog popravljena pravila Chrodeganaga, pa u njima nalazimo (kako smo već vidjeli), da se redovnici moraju ispovjediti biskupu ili svojim starješinama svake subote. To mora da je bila devocijnalna ispovijed. Kad se iza Tridentskog sabora počelo opet mnogo češće primati sv. pričest, zadržao se star običaj da se ljudi ispovjede prije pričesti, pa su tako devocijnalne ispovijedi postale češće i kod svjetovnjaka. Uslijedio je običaj redovnika, da se i svjetovnjaci ispovjede svakih 8 dana.

4. Zaključak.

Kod pokore treba razlikovati bitno od nebitnog i na temelju toga možemo kazati, da je bitno u Crkvi vazda ostalo nepromjenljivo, a nebitno se je mijenjalo. Bitno je, da grješnik mora teške grijeha pokajano ispovjediti svećeniku, da tako dobiše crkveno odriješenje. To je božanska naredba, koju je Crkva vazda vršila, dakako da za to iz prve crkvene dobi (kao i kod mnogo toga, što nam se sačuvalo) nemamo sasna sigurna svjedočanstva. No to se ipak nalazi kod poznijih svjedočanstva. I kod pitanja bitnih dijelova nije isključeno, da su se pojedinci mogli prevariti. Možda je (mislim, da se to ne može dokazati) n. pr. Pacian držao, da je potrebno svećenikovo odriješenje kao i grješnikovo priznanje samo za tri poznata glavna grijeha. Možda su također nekoji mislili, da đakoni ili redovnici (na istoku se amo tamo nalazi ta zabluda. Cfr. Vacandard, *La confession sacramentelle dans l' Eglise primitive*, pg. 16 f) mogu podijeliti to svećenikovo oprostjenje. No to su onda bile zablude pojedinaca, ne Crkve. Što se pak tiče nebitnog dijela, mnogo se toga promijenilo a može se i dalje mijenjati. Stara je pokora bila stroga, ovdje i ondje prestroga, pa se mnogima čini, da je današnja preblaga. Ta stvar ovisi o okolnostima. Uostalom teško je naći nešto, čemu se ne bi prigovaralo.

E. Springer D. I.

